

ACHTERGROND GOUDSE BOOD TWEE JOODSE VROUWEN SCHUILPLAATS AAN JOUBERTSTRAAT

Christina's zwijgen was de redding van onderduikers

Ze vertrouwde op haar geloof en haar kinderen. Dankzij de moed van Christina van der Stam-Van de Water (1907-1985) overleefden twee Joodse vrouwen de Tweede Wereldoorlog. Haar verzetsdaden, die ze moest bekopen met gevangenschap, komen pas nu aan het licht. Historisch onderzoeker Peter Beukema (67) dook in het levensverhaal van de Goudse, die werd verraden maar bleef zwijgen.

Serena Hofman

O vervallen op distributiekantoren, liquidatie van de vijand in het holst van de nacht of sabotage: het zijn spectaculaire daden van verzet in de Tweede Wereldoorlog. Hoofdzakelijk gepleegd door mannen, vertelt Beukema.

„Maar het is maar net hoe je verzet definieert”, zegt hij over vrouwen die wellicht minder zichtbaar waren, maar wel degelijk hun steentje bijdroegen. De afgelopen tijd dook hij in het levensverhaal van de Goudse Christina van der Stam-Van de Water. Met extra veel interesse, omdat vrouwen in het verzet volgens hem niet altijd de aandacht kregen die ze wel verdienden.

„Uit haar verhaal blijkt hoe groot de rol van vrouwen kon zijn. Christina benadrukte hoe zwaar het was om verzorgende taken te verrichten tijdens de oorlog. Op zoek naar eten, kleding; het was moeilijk om alles in orde te krijgen.” Maar Christina gaf niet op, zo blijkt.

Zelfs niet toen ze door de Sicherheitsdienst (SD) werd opgepakt en opgesloten in een hok van 80 bij 80 centimeter. En ook Christina's kinderen, die werden opgepakt ondervraagd en geslagen, deden alsof ze nergens iets vanaf wisten. Beukema: „Zwijgen werd haar redding.”

Maar hoe kwam het verhaal van Christina eigenlijk aan het licht? Tijdens onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog stuitte Beukema zomaar op een vergeten map in een stoffig archief, vertelt hij.

Enkele fragmenten uit de brief van Christina

‘Zeker er waren gevaren aan verbonden, doch geen durf was nodig. Wij waren toch allen verplicht het de vijand zo moeilijk mogelijk te maken en met de hulp en de kracht van de Almachtige God, heb ik het weinige bij vele anderen bijgedragen.’

‘Toen de deur achter mij dichtging, kreeg ik het eerst even benauwd in zo'n kleine ruimte en geheel in het donker. Ik voelde mij ongelukkig, weg van mijn huis en kinderen, wat een ramp had ik over hen gebracht.’

‘Ik had geen spijt van hetgeen ik gedaan had. De Joden hadden ze niet en zouden ze door mijn toedoen ook niet krijgen.’

‘Ik bleef echter alles ontkennen en werd toen vrijgelaten met de mededeling, wanneer die Joden gepakt werden ik overgebracht zou worden naar een kamp in Duitsland.’

► De Goudse Christina van der Stam-van de Water verborg gedurende twee jaar twee Joodse vrouwen in haar woning. FOTO STREEKARCHIEF

Omschrijving: 'WO2 1946-1947'.

„Een jaartal dat je niet helemaal verwacht. Ik kijk toch even, dacht ik. Er zaten vijftig brieven in van Gouwenaars die schrijven over gevangenschap in de Tweede Wereldoorlog. Drie waren er geschreven door een vrouw, eentje was van Christina.”

„Het begon voor haar allemaal in 1942”, vertelt Beukema. „Christina wist wie een adres zocht. Zij kende mensen en ze zorgde ervoor dat de onderduikers werden gebracht met de fiets, trein of bus. Makkelijk was het niet, schrijft ze, en vooral gevaarlijk. Maar ze heeft het vaak gedaan.”

Hij vertelt verder: „Ze had ook wel eens mensen kort in huis, met instemming van de hoofdbewoner, een gepensioneerd politiemann. Soms sloot de periode van onderduiken niet helemaal aan en bleven de mensen tijdelijk bij haar. 'Goddank', schreef Christina – ze was een gelovige vrouw – 'is het altijd goed gedaan'. Tot het niet meer lukte, in 1943.”

In dat jaar kon Christina geen onderduikadressen meer krijgen, weet Beukema. Het vervoer werd bovendien steeds gevaarlijker. „Het is goed mogelijk dat Christina's woning ook nu weer fungeerde als doorgangsadres, maar dat het niet lukte om een nieuw onderduikadres te vinden. Vanaf dat moment verbergt ze twee Joodse vrouwen, van midden 40 en midden 60, in haar eigen huis.” Maar dat blijft niet onopgemerkt. Carel Kauf-

man, een Joodse jongen met wie Christina veel samenwerkte, werd zo goed als zeker zwaar gechantteerd, vertelt Beukema. De jongen, die hoogstwaarschijnlijk van de Duitsers te horen kreeg dat zijn familie opgepakt en weggevoerd zou worden als hij niet zou meewerken, klapte uit de school over de Goudse.

Echte naam

„Christina kende hem als Piët van Smalen of Lichtenberg, pas na de oorlog hoorde ze zijn echte naam. Kaufman stond in het verzetscircuit bekend als een betrouwbare man en dat klopte aanvankelijk ook. Hij kwam bij haar thuis met bonkaarten voor levensmiddelen en nam vingerafdrukken af van onderduikers voor valse identiteitsbewijzen.”

Beukema vertelt verder: „Christina kreeg al eerder wel een signaal dat er iets niet goed zat. Op een dag kreeg zij twee mannen aan de deur die zeiden: 'de Sicherheitsdienst weet dat je Joden in huis hebt en wij brengen hen veilig naar Zwitserland'. Ze ontkende, omdat ze de mannen niet kende.”

„Toen de mannen er nog waren, kwam Kaufman langs. Christina nam hem apart en vroeg of hij haar had verraden. Ze zei dat ze gestopt was met haar verzetswerk omdat het te gevaarlijk was. Ze was buitengewoon doortastend, want toen Kaufman wegging, liet ze haar zoon hem volgen.”

„Die zag hem met die twee mannen in een café zitten en samen met de trein naar Rotterdam gaan. Foute boel, dacht Christina. Vanaf dat moment gebruikte ze alleen andere verzetscontacten.” Kaufman, zijn twee broers en ouders, werden uiteindelijk opgepakt en in verschillende kampen vermoord.

Op 10 februari 1944 werd Christina opgepakt. Ze werd naar de SD-post aan de Ridder van Catsweg gebracht en uiteindelijk naar Rotterdam. Beukema: „Ze werd verhoord en opgesloten. Christina zat vast in een kleine ruimte, een hok van 80 bij 80 centimeter waarop de stort van een riool uitkwam. Ze kon niet liggen of zitten, alleen met opgetrokken benen.”

„En dat terwijl ze al rugklachten had. Christina werd uitgescholden en kreeg geen eten of drinken.

Zij kende mensen en zorgde ervoor dat de onderduikers werden gebracht met de fiets, trein of bus

– Peter Beukema

▲ **Historisch onderzoeker Peter Beukema (67) in de Joubertstraat in Gouda, waar Christina van der Stam-van de Water woonde en onderduikers verborgen hield.**

FOTO PIM MUL

Na een paar dagen werd ze overgebracht naar het hoofdbureau van de Rotterdamse politie. Daar werd ze door Nederlandse agenten, die voor het grootste deel aan de goede kant stonden, beter behandeld.”

Christina mocht ook een brief naar huis schrijven. Beukema: „Ze schrijft haar zonen: ‘Zorg goed voor elkaar, doe je best op school’. En ook: ‘In mijn portemonnee zitten nog bonnen die binnenkort verlopen’. Precies zoals je van een zorgzame moeder verwacht.”

Thuis in Gouda werd ook de oud-politieman, de hoofdbewoner van haar huis, aan een verhoor onderworpen. Net als haar zoons, die zich bij de SD in Gouda moesten melden. „De oudste werd zelfs geslagen, maar ze lieten niets los. De twee vrouwen waren al een jaar in huis en de jongens waren niet anders gewend dan er niet over te praten.” Na vier weken werd Christina, nadat ze nog eens werd bedreigd door de Duitsers, uiteindelijk vrijgelaten wegens gebrek aan bewijs.

De twee Joodse vrouwen moesten tijdelijk ergens anders verblijven, maar kwamen uiteindelijk weer terug bij Christina aan de Joubertstraat, weet Beukema. Ze overleefden de oorlog. Christina, die een breuk aan een van de wervels in haar rug overhield aan haar gevangenschap, werd geopereerd maar kon niet meer werken als voorheen.

Dominee vroeg alles op papier te zetten

Kort na de bevrijding op 5 mei, deed de Goudse dominee Dubois een oproep. Beukema: „Hij belegde een bijeenkomst voor Goudse wenaars die om vaderlandslievende redenen hadden vastgezet. Hij had het overlegd met burgemeester James en ze dachten: ‘dat kan wel in de raadszaal’. Er kwamen echter meer dan tweehonderd mensen op af.”

Het was volgens Beukema een besloten bijeenkomst voor lotgenoten en de dominee vroeg of zij hun ervaringen op papier wilden zetten. „Op basis van die brieven wilde hij een boek schrijven. De bundel met brieven kwam in het gemeentearchief terecht en is overgedragen aan het Streekarchief Midden-Holland.”

Zes kantjes, neergepend op een groot blocnote. De brief van Christina is een verslag van een vrouw die onverschrokken handelde, maar heel bescheiden was, weet Beukema inmiddels. Ze werd in 1907 geboren in Houten, trouwde en kwam toen ze 19 was in Gouda wonen. Vanaf augustus 1940 aan de Joubertstraat, samen met een echtpaar dat ook in de woning ging wonen, iets dat vaker voorkwam in die tijd.

Christina was echtgenote en huisvrouw. Haar man was decoratieschilder, een specialisme binnen het schildersvak. Christina was moeder van twee zoons, geboren in 1927 en 1930. Ze maakte ook schoon bij andere mensen thuis. Ze pleegde verzet tijdens de oorlog door te fungeren als een soort intermediair voor Joodse onderduikers die een adres zochten.

Ze werd uiteindelijk pensionhoudster en liet mensen bij haar op kamers wonen, als nieuwe bron van inkomsten. Een van de onderduikers bleef daar nog een aantal jaar wonen, de ander vertrok na de bevrijding. Christina bleef ook betrokken bij de oud-politieman en hoofdbewoner. Hij werd 93 en zij verzorgde hem. In zijn overlijdensadvertentie noemt zij hem ‘haar dierbare huisgenoot’.

Christina bleef haar verdere leven in Gouda wonen, vertelt Beukema. Ze werd lid van de Goudse afdeling van Expogé, de Nederlandse Vereniging van Ex-Politieke Gevangenen. Ze was ook betrokken bij de kranslegging op Dodenherdenking namens die vereniging. Maar dat betekende niet dat ze in de openbaarheid over haar ervaringen in de Tweede Wereldoorlog vertelde.

„Ze vond er lotgenoten, een soort warm nest. Christina was sinds 1982 draagster van het verzetsherdenkingskruis”, vertelt Beukema. „Dat blijkt uit haar eigen overlijdensadvertentie. Dat kon iemand voor je aanvragen, of je deed dat voor jezelf. Als je een pensioenuitkering kreeg vanwege je verzetsverleden, kwam je zonder twijfel in aanmerking. Anders moest er eerst onderzoek worden gedaan.”

Bescheiden

Volgens Beukema kreeg Christina het kruis zonder onderzoek omdat ze die uitkering ontving. „Bij de ontvangst van het kruis had je twee mogelijkheden. De eerste optie was dat je het kreeg tijdens een bijeenkomst. De tweede optie was dat het werd opgestuurd. Wat er gebeurde, tekent hoe bescheiden Christina was. Ze had gelezen wat de regels waren en stuurde een ultrakort briefje terug. Daarop stond: ‘Ik wil het gewoon toegestuurd hebben’.

Meer weten over het bijzondere leven van Christina van der Stam-Van de Water (1907-1985)? Op dinsdag 28 april en zaterdag 2 mei geeft Peter Beukema een lezing over de Goudse. Die vindt plaats bij het Streekarchief Midden-Holland in de Chocoladefabriek om 14.00 uur. De toegang is gratis, aanmelden via info@samh.nl.